

Društveni kontekst seksualnosti mladih u Hrvatskoj

Aleksandar Štulhofer

Katedra za seksologiju, Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Međupredmetne teme u školskom kurikulumu

Državni skup pedagoga, Vodice, 13. – 15. svibnja 2013.

Seksualnost mladih između otkrivanja užitka i rizičnosti

Seksualnost mladih kao kontroverzna tema... – za odrasle!

- Kada se postaje seksualno biće?
- Što znači biti seksualan/na i kada se smije biti seksualan/na?
- Tranzicija, identitet i sučeljavanje kao obilježje seksualnosti mladih
- Tri vrste seksualnih rizika (nezaštićene seksualne aktivnosti, rizik seksualne viktimizacije, rizik stigmatizacije)

Sociokulturne i psihosocijalne determinante seksualnosti mladih

- ***Makro razina*** (dominantne ideologije o ljudskoj seksualnosti, utjecaj masovnih medija...)
- ***Mezzo razina*** (vršnjački utjecaj, društvene mreže...)
- ***Mikro razina*** (interpersonalna dinamika para, osobine ličnosti, navike, iskustva...)
- Poveznice među razinama...

Strukturalna ranjivost mladih

- Razvoj identiteta i uloga “eksperimentiranja”
- Hedonizam (“iracionalnost”) i njegovo mjesto u razvoju adolescentskog identiteta
- Fragmentarno znanje i rašireni generacijski mitovi o seksualnosti
- Društveni pritisak i konformizam (očekivanja vršnjaka)
- Iluzija neranjivosti (nedostatak iskustva)
- Nerazvijene komunikacijske vještine
- Romantični imperativi
- Itd.

Osobine, ponašanja i kontekst koji povećavaju ranjivost

- Traženje uzbuđenja; eksterni lokus kontrole; nisko samopoštovanje
- Rana seksualna viktimizacija
- Rana seksualna inicijacija
- Zloupotreba opijata
- Grižnja savjesti vezana uz seksualnost
- Negativna vjerovanja i stavovi o uporabi kondoma
- Rigidni stavovi o spolnim ulogama
- Nedostatak roditeljske kontrole
- ...

DJELOVANJE RALIČITIH KAUZALNIH MEHANIZAMA!

**Kako maksimizirati pozitivne i
minimizirati negativne aspekte
seksualnosti mladih?**

Pozitivni aspekti seksualnosti mladih?

- Imaju li mladi pravo biti seksualni? Tko ima pravo na seksualnu ekspresiju?
- Na koji način se može/smije/treba biti seksualan?
- Odgovori ovise o svjetonazoru i odgovarajućim vrijednostima, ali je pritom nužno razmotriti činjenice

Seksualnost mladih u hrvatskom kontekstu

- Socijalističko naslijeđe (Trenc i Beluhan, 1973.)
- Kontekst tranzicije i post-tranzicijsko društvo
- Tradicija vs. postmoderni individualizam i konzumerizam
- Neo-tradicionalni pokret i “kulturni rat” oko Zdravstvenog odgoja

Nast.

- Koegzistencija (i kombinacija) različitih vrijednosnih sustava:
 - Permisivni (liberalni) individualizam
 - Religioznost, tradicionalnost i važnost nacionalnog identiteta
 - Konzumerizam i hedonizam
 - Društveni aktivizam
 - ...
- Vrijedi li još uvijek podjela urbano-ruralno?
- Regionalne razlike? Od povijesnih specifičnosti do političke ideologije... – moguće razlike između proklamiranih vrijednosti i ponašanja mladih

**Kako maksimizirati pozitivne i
minimizirati negativne aspekte
seksualnosti mladih?**

Informacije, pozitivne vrijednosti i vještine kao temelji prevencije seksualnih rizika

Potencijalni izvori informacija i vještina:

- Roditelji
- Religija (vjera)
- Vršnjaci
- Mediji (Internet)
- Škola

Roditelji

“Koliko su sljedeći izvori informiranja važni za vaše znanje o ljudskoj seksualnosti?”

- 2005. Roditelji:
 - “nimalo ili malo” = 71%
 - “prilično” = 20%
 - “jako” = 9%
- 2010. Roditelji:
 - “nimalo ili malo” = 64%
 - “prilično” = 26%
 - “jako” = 10%

Religioznost

(1) Brucoši Sveučilišta u Zagrebu, 1998. - 2008.

Religioznost (odgoj i osobne vrijednosti) utječe na odgađanje prvog seksualnog odnosa među brucošima, no **isključivo kod djevojaka**.

Nikakav utjecaj na broj seksualnih partnera i uporabu kondoma.

(2) Mladi u HR (18-25), 2005. - 2010.

Kod djevojaka, religioznost smanjuje rizik rane seksualne inicijacije, a okruženost religioznim vršnjacima (osobna mreža) utječe na broj seksualnih partnera. **Kod mladića nema efekta**.

LITERATURA:

- Štulhofer, A., Baćak, V., Jelaska, N., Šoh, D., Landripet, I. (2010) "Religiosity and sexual risk behavior among Croatian college students, 1998-2008". *Journal of Sex Research*, 48(4): 360-371.
- Štulhofer, A., Puzek, I., Božičević, I. (2012).. "Is religiosity a barrier to sexual and reproductive health risks? Results from a population-based study of young Croatian adults". *Archives of Sexual Behavior*, doi: 10.1007/s10508-012-9924-8.

Škola i sustavna edukacija

“Kakvo je Vaše mišljenje o potrebi uvođenja seksualnog odgoja u hrvatske škole?”

2005.

- “nije potreban” = 3.5%
- “**trebalo bi ga uvesti**” = 85.6%
- “ne znam” = 11%

2010.

- “nije potreban” = 10.2%
- “**trebalo bi ga uvesti**” = 83.8%
- “ne znam” = 6%

LITERATURA:

- Modrić, J., Šoh, D., Štulhofer, A. (2011). “Stavovi o cjelovitoj seksualnoj edukaciji u hrvatskim školama: rezultati nacionalnog istraživanja mladih”. *Revija za sociologiju* 41: 77-97.

Uloga škole i novi program (ZO)

- ZO i njegovi moduli - 4. modul, *Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje*, rađen je po modelu cjelovite seksualne edukacije; *usp. Svjetska zdravstvena organizacija (2010.) Standards for Sexuality Education in Europe.*
- *Ciljevi modula:*
 - Promicanje spolne/rodne ravnopravnosti
 - Razvoj pozitivnih vrijednosti vezanih uz ljudsku spolnost, emocionalno vezivanje (intimnost) i obitelj/roditeljstvo
 - Usvajanje vještina potrebnih za odgovorno seksualno ponašanje
 - Promicanje tolerancije prema seksualnim manjinama

“Kulturni rat” kao novi element hrvatskog sociokulturnog konteksta

- Problemi s uvođenjem ZO
 - Nedostatak pripreme i nedostaci u vođenju projekta
 - Otpor i strategije otpora (civilno društvo, Crkva, neformalne profesionalne skupine...)
 - Što kažu istraživanja javnog mnijenja?
 - Budući organizacijski i drugi izazovi
- *Posljedice: percepcija duboke podijeljenosti, autocenzura i izbjegavanje*

*Stvarnost seksualnosti mladih u
Hrvatskoj - što govore činjenice?*

Studije seksualnosti mladih u Hrvatskoj, 2005.-2010.

- Rezultati dviju nacionalnih studija seksualnosti mladih (18-25)
- Trenutno jedini relevantni izvor podataka...

LITERATURA:

Landripet, I., Štulhofer, A. i Baćak, V. (2011). “Changes in HIV and STI related sexual risk taking among young Croatian adults: Findings from the 2005 and 2010 population-based surveys”. *Croatian Medical Journal*, 52: 458-468.

Štulhofer, A., Ajduković, D., Božičević, I., Kufrin, K. (2006). *HIV/AIDS i mladi – Hrvatska 2005*. Zagreb: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi.

Uzorak i način prikupljanja podataka

- Veljača 2005.; N=1093
- Veljača-ožujak 2010.; N=1005
- Upitnik (tri dimenzije), 2010. – uključen aspekt društvenih mreža
- Anketiranje po kućanstvima
- Način prikupljanja podataka
- Pitanje odaziva na istraživanje

Rezultati: seksualna aktivnost

	2005.	2010.
Seksualno inicirani	85%	86%
Medijan dob pri 1. odnosu	17	17
Medijan broj seks. Partnera/ica	3	3
Više od pet partnera/ica	23%	28%

- 85% mladih ima iskustvo seksualnog odnosa u promatranom razdoblju (nema statistički značajne promjene u razdoblju 2005. - 2010.);
- Prosječna dob pri prvom seksualnom odnosu: 17.0 mladići i 17.5 djevojke; razlike u odnosu na početak 70-tih?
- Za većinu mladih prvi seksualni odnos bio je pozitivno iskustvo;
- 91-95% mladih je bilo seksualno aktivno u posljednjih godinu dana;
- Dvije trećine mladih (65-67%) je u posljednjih godinu dana imala samo jednog seksualnog partnera/icu;

Rezultati: uporaba zaštite

	2005.	2010.
Kondom pri prvom odnosu	63%	70%
Kondom pri posljednjem Odnosu		54-55%
Konzistentna uporaba kondoma (tijekom posljednjih 30 dana)		19-20%

- 19-20% redovito koristi kondom pri snošaju; u prvom velikom istraživanju seksualnosti mladih i rizika HIV-a (Ajduković, Ajduković i Prišlin, 1989.), manje od 5% je redovito koristilo kondom.

Što utječe na rizično, odnosno odgovorno ponašanje?

- Informiranost ne utječe (izravno) na ponašanje;
- Religioznost ima vrlo mali utjecaj i to isključivo kod djevojaka
- Utjecaj roditeljske kontrole
- Važnost stavova i vjerovanja vezanih uz uporabu kondoma
- VAŽNO: prediktivnost uporabe kondoma pri prvom odnosu - utjecaj navike?

Zaključci istraživanja

- Trend sve ranijeg ulaska u seksualne odnose nije evidentiran.
- Nekonzistentna zaštita i niska percepcija rizika, uz potencijalni rast broja seksualnih partnera, govore o izloženosti mladih riziku zaraze spolno prenosivim infekcijama.
- Važnost sustavne prevencije – postoji li alternativa ZO?

Hvala Vam na pozornosti
astulhof@ffzg.hr

<http://www.ffzg.unizg.hr/socio/astulhof/radovi.htm>